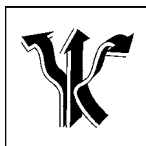

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

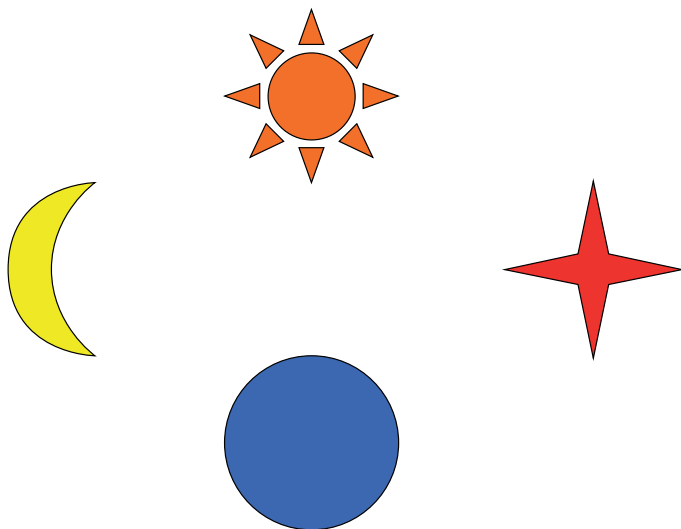
Українсько-Азербайджанський Інститут соціальних наук
і самоврядування ім. Г. А. Алієва

МАУП

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УКРАЇНОЗНАВСТВА

*Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
на базі кафедри українознавства*

Київ
ДП "Видавничий дім "Персонал"
2012

Редакційна колегія:

Бідзюра І. П. — директор УАІСНС, д-р політ. наук, проф.;
Шилов Ю. О. — зав. каф. українознавства, академік МКА, канд. іст. наук, проф.;
Соколовська К. М. — заст. зав. каф. українознавства, канд. іст. наук, доц., проф. МКА

Затверджено до друку Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом (протокол № 11 від 25.06.12)

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Актуальні проблеми українознавства: [звед. зб. матер. наук.-практ. Д-87 конф.]. — К.: МАУП, 2012. — 286 с.

Розкриваються історичні, теоретичні та методологічні аспекти українознавчої дисципліни не тільки як складової духовності українства, а й як феноменального явища світової цивілізації.

Проаналізовано роль і місце науки українознавства у розбудові демократичного суспільства суверенної європейської держави України.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів.

ББК 87я73

М. О. Левченко

Особливості потенціалу
виробничої одиниці та його
економічна оцінка 150

М. І. Терновський

Історичні аспекти становлення
і розвитку аудиту 156

О. І. Дікареєв

Брендинг українського
паливно-енергетичного
комплексу України 162

С. Я. Буняк

Історичне коріння міжбанківських
розрахунків в Україні 172

Н. Ю. Матяш

Проблеми та перспективи
розвитку підприємництва
в Україні 179

О. О. Снісаренко

Історичні аспекти становлення
фінансів місцевих органів влади 188

Олександр Неживий

Публічна латентність загрози:
як запобігти руйнуванню
української мови зсередини? 196

М. В. Патер

Історія закордонного
економічного аналізу та його
запровадження в Україні 200

М. В. Прудніков

Стан та тенденції розвитку
функцій управління
економічного аналізу 206

Владислав Горанін

Проблеми сучасності України
і перспективи формування
україноцентричної еліти 211

Аннета-Даніела Кузнєцова

Роль жінки й матері
в українській родині 213

Н. В. Отрох

Від витворів мистецтва
до друкарського штампу 218

С. Й. Татаринів

Вплив Бахмутського повітового
земства на розвиток
народної освіти 223

Хоанг Динь Чай, О. В. Волянец

Экономическая и энергетическая
дипломатия в Евразии 231

Юлія Савенко

Символика в современных
украинских молодежных
неформальных объединениях
и организациях 237

Л. О. Глушко

Особливості формування
національної свідомості
у процесі етнічної соціалізації
молоді 244

Олексій Захарченко

Етнопедагогічні традиції
українців у історичному
контексті 248

О. І. Дікареєв, Хоан Дін Чай,

Джан Ван Джун
Економічна дипломатія
приморських держав
та України 254

М. В. Сколуб

Адміністративно-судовий
устрій Бессарабської області
у 1812–1856 рр. 261

В. С. Рижиков

Теорія виховання як складова
формування духовності
відповідно до цільової моделі
професійної підготовки
майбутніх юристів 271

І. В. Калько

Стан сформованості гендерної
культури у студентської
молоді за особистісно-змістовним
критерієм 278

Відомості про авторів 282

ВІД ВИТВОРІВ МИСТЕЦТВА ДО ДРУКАРСЬКОГО ШТАМПУ

Актуальні проблеми українознавства, с. 218–222

На початку 90-х років ХХ ст. Українська держава, отримавши незалежність, перейшла до капіталістичного способу управління економікою. Багато підприємств не змогли пристосуватися до ринкових відносин, збанкрутували або змінили профіль діяльності. Це стосується і такої галузі виробництва, як порцеляново-фаянсова.

Сучасні підприємства порцеляново-фаянсової галузі не можуть конкурувати за якістю та зовнішнім виглядом виробів з продукцією іноземних експортерів. У даному контексті виникає необхідність фундаментального вивчення досвіду роботи підприємств цієї галузі у часи, коли існування капіталістичних відносин сприяло досягненню високої якості українського фарфору, яким захоплювались європейські спеціалісти.

Виробництво фарфору в Україні вперше було організовано наприкінці ХVІІІ ст. (1784) на фарфоро-фаянсовому заводі в містечку Корці на Волині. Фабрикою керували досвідчені спеціалісти — брати Франциск та Михайло Мезери. Спочатку підприємство випускало фаянс, а з 1790 р. і фарфор [4, 5].

Основним видом продукції фабрики був побутовий і декоративний

посуд. Зважаючи на різну купівельну спроможність населення, завод значно урізноманітнював асортимент виробів. Для заможних покупців виготовлялися великі столові сервізи на 40 персон або дещо менші — на 24, а також чайні та кофейні сервізи. На замовлення виготовляли сервізи та окремі предмети з вензелями, гербами, пам'ятними або вітальними написами тощо. На менш заможного споживача були розраховані поштучні тарілки, чашки з блюдцями, чайники, кофейники, цукорниці, ажурні кошики, вази для квітів тощо.

В оздобленні виробів фарфорового заводу (1790–1815 рр.) досить виразно виступають риси панівного на той час стилю — класицизму. Для розпису характерне суцільне покриття золотом, синьою фарбою (кобальтом), коричневою, блідо-зеленою, яскраво-жовтою, яскраво-бузковою. Найпоширенішою прикрасою на посуді була вузька декоративна смужка по верхньому краю — у вигляді фестонів, що ритмічними луками підвішені під своєрідними арками у вигляді віночка з лаврових листків, або композиції з елементів геометричного орнаменту. На виробих 1811–1815 рр. бачимо фестони і квіти, виконані в яскравих природних

кольорах та перехоплені блакитними і рожевими бантами. Оздоблення корецького фарфору періоду 1815–1831 рр. має відмінний характер. Застосовується поліхромний квітковий розпис, для якого зазвичай використовувалися квіти місцевої флори, зокрема блакитні волошки [7, 88].

Коли Корецький фарфоровий завод припинив свою виробничу діяльність, попит на фарфоровий посуд почали задовольняти нові підприємства, зосереджені переважно на Волині та Харківщині. У 1865 р. стала до ладу фарфорова фабрика в Довбиші. В перші роки діяльності Довбиської фабрики на ній виробляли гранчасті, розширені до верху, чайні чашки і блюда до них, а також фірмовий посуд для вина розливних льохів Бердичева, Дубна, Житомира.

Із 70-х років на Довбиську фабрику запросили двох французьких майстрів, до яких прикріпили вчитися кількох місцевих молодих робітників. Видатним майстром-модельєром фабрики був Микола Ястржемський (помер 1905 р.) [6, 350], йому належать форми чайних і столових сервізів. Для його чашок і тарілок характерна простота і строгість форм. Пояснюється це бажанням майстра подати речі масові, для народного побуту. Видатними місцевими майстрами-живописцями стали Василь Романовський та Шмоль Мучник. Вони є авторами малюнків “старого шлейфа” та “нового шлейфа”, де в центрі композиції — яскравий кольоровий бант, схожий за формою на метелика, навколо якого пером і пензлем вправно намальовані фарбами та золотом дрібні квіти й трави.

У 1799 р. був заснований Городницький фарфоровий завод на Житомирщині. Відомо, що в першій половині XIX ст., він випускав здебільшого столовий посуд, оздоблений квітковим розписом, який створювали досвідчені майстри.

Багато пам'яток фарфорової продукції збереглося з виробів Волокитинського заводу, відомого під назвою “Завод Міклашевського” — за прізвиськом власника. Підприємство було засноване у 1839 р. в с. Волокитині Чернігівської губернії (нині Сумської області) і проіснувало трохи більше як 20 років [7, 90].

Асортимент фарфору Волокитинського заводу набагато ширший, ніж інших українських підприємств. Він випускав скульптуру, а також предмети оздоблення інтер'єру (розкішні фарфорові люстри й рами для картин), архітектурні деталі (декоративні наріжники), облицювальні фарфорові плитки для камінів і цілі іконостаси.

Для більшості посуду Волокитинського фарфорового заводу, виготовленого на заможного покупця, характерне невміле наслідування поширеному ще в середині XVIII ст. стилю рококо. Це так зване “повторне рококо” XIX ст. відзначалося складними формами, орнаментом у вигляді різномірних завитків, переваженням елементами оздоблення, насамперед важкими композиціями з рельєфних квітів, китиць, фруктів, птахів тощо. Звичайно, все це доповнювалося багатим золоченням.

Посуд, призначений для продажу широким верствам населення, був хоча і скромно, проте зі сма-

ком оздоблений. Характерною рисою його є більша простота форм та стриманість у декоруванні. Чашки прикрашені розписом у вигляді невеличких букетів квітів або тільки кольоровими облямівками у поєднанні з вузькою смужкою стилізованого рослинного орнаменту. Невеличкі дзбаночки оздоблювалися здебільшого розкиданими квітами або двома-трьома букетами.

Унікальним твором заводу був широко відомий свого часу іконостас, виготовлений з фарфору для Волокитинської церкви. Він складався з чотирьох монументальних колон, що підтримували верхній карниз. Угору по стержнях колон вилялася профільована спіраль, в яку впліталася виноградна гілка. Великі ікони першого ярусу були оправлені у фарфорові рами, а шість ікон на царських вратах — намальовані на фарфорових плакетках. Фарфоровими ажурними вставками заповнені також прорізи другого ярусу.

Особливу роль у розвитку фаянсової промисловості зіграла Києво-Межигірська фабрика, заснована 5 липня 1789 р. на території колишнього Межигірського монастиря [3, арк. 11].

Асортимент виробів фабрики був дуже великий: столові тарілки, десертні тарілки, напівтарілки, вази круглі з підставками, вази овальні з підставками, чаші овальні без підставок, круглі соусники, овальні соусники, різноманітні чаші без підставок, круглі блюда, овальні блюда, корзини, салатники, маслянки, чайники, кофейники, чашки чайні, цукорниці, гірчичниці, перечниці, овочниці, чорнильниці з прибором,

підсвічники, сухарниці, молочники, підставки до умивальників, солонки круглі та овальні, бутिलочниці, вазони для квітів, кухлі, чашки для полоскання, каструлі, попільнички, підставки під ножі й виделки, декоративні вази на високих підставках з рясними ліпними прикрасами [1, арк. 3–5]. Окрім посуду і ваз на Києво-Межигірському заводі випускалися садові ослінчики у формі діжечок, рамки для портретів і дзеркал, кашпо, ікони, великодні яйця, лампади, свічники, аптекарський посуд. У декорі виробів відтворювалися рельєфні прикраси і форми керамічних виробів західноєвропейських майстрів. Фабрика випускала як фаянсові, так і мармурові вироби. Фаянсові вироби покривалися високоякісною глазур'ю, до складу якої входили: сурік, глейт (глет), шмельт, бура, солі [2, арк. 2].

Вищим досягненням межигірського заводу були друкарські малюнки, виконані з великою майстерністю, кращі з яких відтворюють пейзажі Києва, Петербурга та їх околиць. Застосовуючи цю техніку, завод випустив у широкий продаж високоякісні вироби за порівняно недорогою ціною. Виготовляли також посуд, прикрашений монохромними друкарськими малюнками з доданням золота.

Друкування малюнків з усіх російських фарфорових і фаянсових заводів уперше почали використовувати саме тут. Друкування використовувалося замість малювання і живопису, воно полегшувало роботу майстрів, бо різні малюнки і ландшафти, вигравійовані одного разу на мідь, успішно друкувалися на

фаянсовому посуді. Таким чином, можна було економити на оплаті художникам, уніфікувати виробу. З іншого боку, фаянс втрачав свою винятковість. З часом на заводі починають надавати перевагу копіям з європейських гравюр. Директор заводу Бородін у своєму листі у 1823 р. писав: "...з людей, здатних відпрацювати речі чисто й зі смаком тут тільки один гравер, а інші суть селяни, у них пензель погано ходить у руках. Друкарські ж виробу обов'язково вийдуть хороші" [5, 3]. Виняток становили лише лампадки та великодні яйця, які, з дозволу начальства, на свій смак і розсуд розписували майстри-початківці.

Уже в перші десятиліття було виготовлено багато сервізів на замовлення представників російської знаті: великого князя Миколи Павловича, графа Платова, генерала Аракчеєва та ін. У 1813 р. виготовили посуд для імператора.

З 1817 р. на фабриці працював гравером Д. І. Степанов, який закінчив Академію мистецтв у Петербурзі: на ряді виробів є його підпис. Зустрічаються також підписи "Талактіонов" та "І. Іванов".

Друкарськими малюнками прикрашають як окремі предмети, що йшли у продаж, так і замовлені сервізи; місцевий гравер І. С. Семенов у 1821–1826 рр. виконав серію пейзажних гравюр, які були тричі повторені різними заводами на сервізах: у 1825 р. — Імператорським фарфоровим заводом, у 1827 р. — Юсупівським заводом у селі Архангельському.

Крім архітектурних та пейзажних видів виробу межигірського заводу

часто прикрашалися малюнками на теми байок І. А. Крилова, гербами та емблемами, сценами з античної історії і життя. Зустрічається також посуд, в якому обрамлення прикрашене рослинним друкарським орнаментом, іноді підфарбоване від руки.

У перші десятиліття діяльності на Києво-Межигірському заводі були відомі червона, чорна і "мармурова" кольорові маси. З них робилися декоративні вазы, столовий і чайний посуд теракотового кольору, декорований по краю виноградною лозою у техніці чорного підглазурового друку з ручною обробкою.

Пануючий у Росії першої третини ХІХ ст. стиль ампір знайшов своє віддзеркалення і у фаянсі Києво-Межигірського заводу — в цей час ряд виробів формою і декором наслідують античні пам'ятки. На заводі також широко практикується випуск кольорових виробів (із кольорових мас або білих з кольоровою глазур'ю), зокрема великих декоративних ваз, рясно оздоблених рельєфним декором, а також складних скульптурних груп, як, наприклад, "Трифон і ріг достатку" [5, 5].

Великим успіхом користувалися так звані "гіпюрові сервізи", за англійськими зразками. Форми таких сервізів витримані у стилі ампір, а декор, що є, по суті, головним художнім акцентом, вкриває поверхню виробу суцільним візерунком дрібних рельєфних квітів і листя, і стирає строгість класицистичних форм. У придворних колах користувалися успіхом хлібниці й тарілки з крупним рельєфним листям винограду, вкриті зеленою поливою.

З 30-х років XIX ст. на виробках Києво-Межигірської фабрики окрім марки заводу "Київ" відбивається і дата. У 1840-х роках на заводі освоєні нові кольорові маси і полива. Межигірські вироби цього часу відрізняються великою різноманітністю кольорів: блакитний, зелений, темно- і світло-коричневий, оранжево-охристий, жовтий.

У розписах з'являються українські та російські пейзажі, а також народні типажі. На середнього покупця розраховані тарілки з дрібним друкарським орнаментом у вигляді завитків і янголят у картушах, а також тарілки з геометричним орнаментом блакитного кольору і дрібним квітковим візерунком, що покриває весь виріб. Краї тарілок часто зроблені хвилястими.

Вироби останніх десятиліть фабрики відзначені зниженням художніх достоїнств. Це, звичайно, дрібні предмети, цілком вкриті друкарським візерунком, призначені для невеликих небагатих інтер'єрів, дешеві, але схожі на дорогі. До останніх років Межигірський завод продовжує випускати зелені полив'яні тарілки та сухарниці, прикрашені рельєфними рослинними мотивами, за старими формами і зразками.

Масовий завіз через Одеський порт із Західної Європи керамічних виробів з рельєфним і друкарським декором остаточно підірвав збут межигірської продукції, особливо після пониження мита на імпорт у 1857 р., внаслідок поразки у Кримській війні.

Фарфорова і фаянсова промисловість України другої половини XIX ст. розвивалася слабшими темпами порівняно з попереднім етапом. Не всі керамічні заводи витримали кризу кріпосницької системи, а з тих, що залишилися, тільки кілька виросли у значні підприємства. Низьким був мистецький рівень фарфорових і фаянсових виробів. Спочатку спостерігалася певна тенденція використати в їх оздобленні традиції народного мистецтва. Однак згодом власники керамічних заводів переходять до наслідування західноєвропейських зразків. З 60-х років XIX ст. виробництво фарфору стає масовим, а штамп і шаблон вбивають минулу красу і винятковість вітчизняних виробів.

Література

1. ЦДІАКУ. — Ф. 581. — Оп. 1. — Спр. 29. — Арк. 10.
2. ЦДІАКУ. — Ф. 581. — Оп. 1. — Спр. 230. — Арк. 24.
3. ЦДІАКУ. — Ф. 581. — Оп. 1. — Спр. 22. — Арк. 6.
5. *Онацький Н.* Українська порцеляна. — Суми, 1931. — 10 с.
6. *Онацький Н.* Межигірський фаянс. — Суми, 1931. — 8 с.
7. *Історія українського мистецтва: У 6 т. / За ред. В. І. Касіяна / Мистецтво другої половини XIX–XX ст. — Т. 4. — Кн. 2. — К.: Жовтень, 1970. — 427 с.*
8. *Нариси з історії українського декоративного прикладного мистецтва / За ред. Г. М. Жолтовського, Ю. П. Лашук. — Л.: Вид-во Львів. ун-ту, 1968. — 191 с.*